

**УЛСЫН ТӨСВИЙН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТААР ТӨСӨЛ, АРГА ХЭМЖЭЭГ
САНХҮҮЖҮҮЛЭХ ТАЛААР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ
МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛЫН ТӨСЛИЙН
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7-д “төрийн санхүү, зээл, албан татвар, мөнгөний бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого, үндсэн чиглэлийг тодорхойлж, хөгжлийн болон үндэсний аюулгүй байдлын бодлогод нийцүүлэн боловсруулсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын төсөв, түүний гүйцэтгэлийн тайланг батлах” гэж заасан.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Засгийн газар хууль санаачлах эрх эдлэх бөгөөд энэхүү эрхийн хүрээ, хязгаарыг хуулиар тогтооно.” гэж, Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.2 дахь хэсэгт “Нэгдсэн хуралдаан энэ хуулийн 14.1.2, 14.1.3-т заасан мэдээллийг хэлэлцээд Улсын Их Хурлаас тодорхой шийдвэр гаргах болон хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангуулахаар Засгийн газарт чиглэл өгөх шаардлагатай гэж үзвэл холбогдох Байнгын хороонд энэ талаар чиглэл өгч болно, мөн зүйлийн 14.3-д “Улсын Их Хурал хууль тогтоомжийн биелэлтийг хангуулахаар Засгийн газарт чиглэл өгөх тухай Монгол Улсын Их Хурлын тогтоол баталсан бол Засгийн газар уг тогтоолын биелэлтийг мөн тогтоолд заасан хугацаанд Улсын Их Хуралд танилцуулах үүрэгтэй” гэж заасны дагуу тогтоолын төслийг санаачилсан.

Монгол Улсын тухайн жилийн төсвийн төсөлд Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл арга хэмжээ төсөл, арга хэмжээг тусгаж, Төсвийн тухай хуулийн хавсралтаар баталдаг.

Монгол Улсын тухайн жилийн төсвийн тухай хуулиар улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээг жил бүр батлан хэрэгжүүлж ирсэн боловч сүүлийн жилүүдэд эдгээр төслүүдийн анх батлагдсан төсөвт өртөг нэмэгдэх, хэрэгжилтийн хугацаа сунжрах, гүйцэтгэл саатах, зарим тохиолдолд зогсох зэрэг асуудал тогтмол давтагдаж байна. Тухайлбал, 2024 онд нийт 449 төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг 1.6 их наяд төгрөгөөр нэмэгдэж, энэ нь тухайн жилийн нийт хөрөнгө оруулалтын 43 хувийг эзэлсэн бол 2025 онд 142 төсөл, арга хэмжээний төсөв 971.3 тэрбум төгрөгөөр, 2026 онд 136 төсөл, арга хэмжээний төсөв 805.0 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн байна. Мөн 2024 – 2026 оны төсөв болон төсвийн төслийн хүрээнд давхардлыг арилган тооцоход нийт 522 төсөл, арга хэмжээний төсөвт өртөг 1.9 их наяд төгрөгөөр өссөн нь улсын төсөвт ихээхэн дарамт учруулж байна. Мөн тухайн бүс нутгийн иргэд төрийн үйлчилгээг цаг алдалгүй авах эрх нь хязгаарлагдаж байна. Энэ нь төсвийн сахилга бат, төлөвлөлтийн чанар хангалтгүй, хөрөнгө оруулалтын үр ашиг буурч байгааг мөн шинэ төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх төсөв санхүүгийн боломж хязгаарлагдаж байгааг тус тус илэрхийлж байна.

Судалгааны дүнгээр улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төслүүдийн төсөвт өртөг нэмэгдэхэд хэд хэдэн суурь шалтгаан нөлөөлж байна. Тухайлбал:

Нэгдүгээрт, төсөл, арга хэмжээг батлагдсан зураг төсөв, магадлалын дүгнэлтгүйгээр улсын төсөвт тусгаж, дараагийн шатанд магадлал хийгдэх үед бодит өртөг нэмэгдэх нөхцөл бүрдэж байгаа.

Хоёрдугаарт, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, санхүүжилтийн нэгдсэн систем, стандарт хангалтгүй байгаа нь санал авах, эрэмбэлэх, төлөвлөх, батлах үйл явцын уялдаа алдагдах шалтгаан болж байна.

Гуравдугаарт, улсын төсвийн хэлэлцүүлэг, батлах үе шатанд улс төрийн болон субъектив нөлөөллийн улмаас бэлтгэл хангагдаагүй буюу хуулийн шаардлага хангаагүй төслүүд гэнэт төсөвт нэмэгдэх тохиолдол гарч байна.

Дөрөвдүгээрт, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төслүүдэд байршлын онцлогт тохироогүй жишиг зураг төсөл ашиглах нь гүйцэтгэлийн явцад нэмэлт ажил, нэмэлт зардал үүсгэх; харин олон жил дамжин хэрэгжиж буй төслүүдийн хувьд санхүүжилтийн тасалдал болон инфляцын нөлөөлөл нь төсөвт өртөг нэмэгдэхэд ихээхэн нөлөөлж байна.

Тавдугаарт, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төслүүдийн гүйцэтгэгч байгууллагын хүний нөөц, техник, санхүүгийн чадавх сул байх нь ажлын гүйцэтгэл удаашрах, зардал нэмэгдэх шалтгаан болж байгаа бол захиалагч болон хяналтын байгууллагын хяналт, хариуцлагын тогтолцоо хангалтгүй байгаагаас алдаа, зөрчил давтагдах нөхцөл бүрдэж байна.

Зургаадугаарт, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төслүүдийн хувьд газар чөлөөлөлт, инженерийн шугам сүлжээний холболт зэрэг бэлтгэл ажил хангалтгүй үед төслийг хэрэгжүүлснээр нэмэлт зардал, хугацааны хойшлох байдал, мөн Ковид – 19 цар тахал зэрэг гадаад хүчин зүйлсийн нөлөөгөөр зарим төсөл, арга хэмжээ саатаж, улмаар төсөвт өртөг нэмэгдэхэд хүрсэн байна.

Эдгээр хүчин зүйлсүүд нь улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, хэрэгжилтийн чанарт сөргөөр нөлөөлж, төсөвт өртөг нэмэгдэх эрсдэлийг бий болгож байгааг харуулж байна.

Дээрх нөхцөл байдлын улмаас зогссон болон удааширсан төсөл, арга хэмжээг нэгтгэн, нэг удаагийн байдлаар дахин үнэлж, тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу цэгцлэх шаардлага үүссэн тул уг асуудлыг зохицуулах зорилгоор тогтоолын төслийг санаачлах үндэслэл бүрдэж байна.

Тогтоолын төслийг баталснаар улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, хэрэгжилтийн чанар сайжирч, төсвийн сахилга бат, хариуцлагын тогтолцоо бэхжих нөхцөл бүрдэнэ. Үүний үр дүнд төсөвт өртгийн үндэслэлгүй болон хэт өсөлт буурах, хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргалт илүү бодит үндэслэлтэй, өгөгдөлд суурилсан болох боломжтой болно. Мөн зогссон болон удаашралтай хэрэгжиж буй төсөл, арга хэмжээг нэгдсэн байдлаар судалж, ангилж шийдвэрлэх замаар улсын төсөвт үүсч буй санхүүгийн дарамт багасах, үр ашиггүй зарцуулалт хумигдах, төсвийн хөрөнгийн өгөөж

нэмэгдэх эерэг үр нөлөө бий болно. Энэ нь шинэ төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх орон зайг нэмэгдүүлж, хөрөнгө оруулалтын бодлогын үр ашгийг дээшлүүлэх ач холбогдолтой. Өнөөдрийн байдлаар төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжиж буй төсөл, арга хэмжээнүүдийн зогссон, удааширсан, төсөвт өртөг нэмэгдсэн талаарх нэгдсэн үнэлгээ, жагсаалт, төсөвт өртгийн тооцоход дутмаг байна.

Мөн төлөвлөлт болон мэдээллийн нэгдсэн системийг бүрдүүлэх нь оновчтой, бодитой шийдвэр гаргахад ач холбогдолтой бөгөөд төрийн байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулж, давхардал болон хийдлийг бууруулах нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Иймд энэхүү тогтоолын төсөл хэрэгжсэнээр төсвийн хөрөнгө оруулалтын үр ашиг нэмэгдэж, санхүүгийн сахилга бат сайжрахын зэрэгцээ төрийн шийдвэр гаргалт илүү оновчтой, ил тод, тогтвортой болох үр дүнтэй.

Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийн заалт, тус бүрээр танилцуулвал, 4 заалттай ба 1-р заалт нь дотроо 5 дэд заалттайгаар боловсруулсан болно.

Нэгдүгээр заалт: Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлж буй төсөл арга хэмжээний талаар авч хэрэгжүүлэх асуудлыг 5 дэд заалтаар тодорхойлж Монгол Улсын Засгийн газар /Н.Учрал/-т даалгасан агуулга тусгагдсан.

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэхээр төсвийн хуульд тусгаж санхүүжүүлсэн хэдий ч анх батлагдсан төсөвт өртөг нь хүрэлцэхгүй болсон, хугацаандаа ашиглалтад орохгүй зогссон төсөл арга хэмжээнүүдийн талаар судалж, түүнийг үнэлж, эрэмбэлж, ашиглалтад орохгүй зогссон шалтгаан; нийгэм, эдийн засагт үзүүлж буй сөрөг үр дагавар; улсын төсөвт үзүүлж буй ачаалал дарамт зэргийг үнэлж, тодорхойлж, тайланг танилцуулах; мөн цаашид улсын төсвийн хөрөнгөөр гүйцээн санхүүжүүлэх шаардлагагүй гэж дүгнэсэн төсөл арга хэмжээг хувьчлах, дуудлага худалдаагаар худалдан борлуулах санал, дүгнэлтээ Улсын Их Хуралд танилцуулах хугацаатай чиглэл өгч байна.

Төсөл, арга хэмжээний анх батлагдсан төсөвт өртөг нь өөрчлөгдөж байгаа шалтгааныг судлан, жил бүрийн улсын төсөвт дарамт үүсгэж буй шалтгааныг арилгах арга хэмжээ авах, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний санал авах, эрэмбэлэх, үнэлэх, төлөвлөх, батлах үйл явцын тоон мэдээллийг системчлэх, стандартчилах, төсвийн төлөвлөлт, Улсын Их Хурлаар баталсан, өөрчлөн баталсан болон төсвийн гүйцэтгэлийн тоон мэдээллийн нэгдсэн сан үүсгэн шийдвэр гаргагчид үйл ажиллагаандаа ашиглахад хялбаршуулах зэрэг асуудлыг Засгийн газарт даалгасан агуулгыг тогтоолын төслийн 1 дүгээр заалтад тусгасан.

Хоёрдугаар заалт: Тухайн жилийн төсвийн тухай хуулиар улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэх төсөл арга хэмжээний санал авах, эрэмбэлэх, төсөл арга хэмжээнд тавигдах шаардлагыг хянах хүрээнд хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх зорилгоор баталсан нийтээр дагаж мөрдөх эрх зүйн актад дүн шинжилгээ хийж, хууль тогтоомжийн нийцлийг хангах, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах чиглэлд зохион байгуулалтын арга хэмжээг авч, тухай бүр мэдээлж ажиллахыг Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд даалгасан.

Гуравдугаар заалт: Хоёрдугаар заалтад заасан дүн шинжилгээ хийхэд шаардлагатай мэдээллээр хангаж, туслалцаа үзүүлж ажиллахыг Засгийн газарт даалгасан.

Дөрөвдүгээр заалт: Уг тогтоолын төсөл батлагдсан өдрөөс дагаж мөрдөхөөр тусгав.

---o0o---